

SHE'RIYAT- MO'JIZA MAQOMI

Ugiljon Babojonovna Panayeva

Urganch innovatsion university, NTM

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar va tillar” kafedrası o‘qituvchisi, filologiya fanlari nomzodi

ANNOTATSIYA

Maqolada Alisher Navoiy she'riyatidan namunalalar, she'riyat- badiiy ijodning bir turi. she'riyatning kelib chiqish tarixi, she'riyat- haqiqiy mo'jiza maqomi ekanligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: she'riyat, lirik she'riyat, she'r turlari, g'azallar, ruboiylar, ritm, meter, qofiya, poeziya.

АННОТАЦИЯ

В статье примеры из поэзии Алишера Навои, поэзия - вид художественного творчества. раскрывается история происхождения поэзии, статус поэзии - истинного чуда.

Ключевые слова: поэзия, лирическая поэзия, типы стихов, Газели, рубаи, ритм, размер, рифма, поэзия.

ABSTRACT

In the article samples the poetry of Alisher Navoi, poetry is a kind of artistic creation. it is revealed that the history of the origin of poetry, poetry - the status of a real miracle.

Keywords: poetry, lyric poetry, types of poetry, ghazals, ruboians, rhythm, meter, rhyme, poetry.

Ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning “Har bir millatning borlig'ini ko'rsatadurgan oyinai hayoti til va adabiyotidir. Milliy tilni yo'qotmak – millatning ruhini yo'qatmakdur” degan hikmatli so'zlari ham bu fikrni yaqqol tasdiqlaydi.

Shuning uchun ham qachonki bosqinchi va istilochi kuchlar el-yurtimizni o'ziga qaram qilmoqchi bo'lsa, avvalo, uni o'z tili va dinidan, tarixi va madaniyatidan, milliy g'ururidan judo etishga uringan. O'lkamiz qaramlik changaliga tushib qolgan istibdod davrlarida ona tilimizning rivojlanish imkoniyatlari cheklab qo'yilgani hech kimga sir emas.

O'zbek tilining har tomonlama taraqqiy topishi va adabiy til sifatida maydonga chiqishida qadimiy turkiy til hissa qo'shganini alohida ta'kidlash tabiiydir. Shu borada Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy, Alisher Navoiy kabi

ilm-u fan va adabiyot namoyandalarining xizmati va qoldirgan merosi muhim o‘rin egallaganini qayd etish joiz.¹

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning ta’kidlashicha: ”Hukumatning tegishli vazirlik va idoralar hamda butun ta’lim tizimining, hurmatli domlalarimiz va professor-o‘qituvchilarning eng muhim vazifasi - yosh avlodga puxta ta’lim berish, ularni jismoniy va ma’naviy yetuk insonlar etib tarbiyalashdan iboratdir. Farzandlarimiz uchun zamonaviy ish joylari yaratish, ularning hayotda munosib o‘rin egallashini ta’minlashga qaratilgan ishlarimizni yangi bosqichga ko‘tarishni davrning o‘zi taqozo etmoqda”.²

Komil insonni voyaga etkazishda boshlang‘ich ta’lim shubhasiz mustahkam poydevor rolini o‘taydi. Ma’lumki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ta’lim-tarbiya berishdagi muhim vazifalarning asosiy qismi o‘qish darslarida amalga oshiriladi. Ona tili va o‘qish darslarida olib boriladigan barcha mashg‘ulotlarning yetakchi o‘rni nutq o‘stirish bo‘lib, u savod o‘rgatish, chiroyli yozish ko‘nikmalarini shakllantirish va o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish kabi vazifalarni o‘z ichiga oladi.

Har bir insonning nutqi chiroyli, mukammal, talaffuzi aniq, ravon bo‘lsa, fikrlash doirasi keng, idrok qilishi ham teran bo‘ladi. Nutq orqali odamzod o‘zining ichki hissiyotlarini ham bayon qiladi. Chiroyli so‘zlashni, savodli, to‘g‘ri yozishni, o‘z fikrini ravon va aniq bayon etishni bilmagan yoki etolmagan o‘quvchi hech qaysi bilimlarni muvaffaqiyat bilan o‘zlashtira olmaydi. Boshlang‘ich ta’limdagi ona tili ta’limi bolarning tafakkur qilish faoliyatini kengaytirish, erkin fikrlay olishi ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish bilan birga ona tili ta’limi bo‘lgan so‘z va so‘z ma’nolarini lug‘aviy tahlil qilishni ham o‘rgatadi.

O‘quvchilar nutqini o‘stirishda, she’r yozish ko‘nikmasini shakllantirishda avvalo, ularning lug‘atini boyitish bilan bog‘liqdir. So‘z boyligini oshirishda lug‘at ustida ishlash katta amaliy ahamiyatga ega. O‘rganilayotgan matn yuzasidan lug‘at ishi o‘tkazish jarayonida o‘quvchilar tilning lug‘at tarkibiga xos bo‘lgan eskirgan so‘zlar, yangi paydo bo‘lgan so‘zlar, kasb-hunarga oid so‘zlar, shevaga xos so‘zlar, badiiy uslubga xos so‘zlar bilan amaliy jihatdan tanishib boradilar. Tilimizda mavjud bo‘lgan behisob so‘zlarni yodda saqlab qolishda hamda ularni nutqda to‘g‘ri va o‘rinli qo‘llay olishda tilning lug‘at tarkibini muayyan qatlamlar yoki guruhlariga ajratib o‘rganish, ya’ni eskirgan so‘z, yangi paydo bo‘lgan so‘z, kasb-hunarga oid so‘z, shevaga xos so‘z kabi tushunchalar haqida ilk nazariy ma’lumotlar bilan tanishtirish juda muhim sanaladi.

¹ Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil etish to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni. –Toshkent, 2016, 13-may.

² Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017. 97-bet.

She'riyat badiiy ijodning bir turi, mo'jizaviy maqomi. So'z mulkingning sultoni Alisher Navoiyni she'riyatning mo'jiza maqomiga tanlangan insondir.

Alisher Navoiy – o'zbek halqining ulug' shoiri va buyuk mutaffakiri bo'lib, uning nomini dunyoning eng mashhur shoirlari qatorida tilga oladilar. Navoiy butun ijodiy faoliyatini insoniyatning baxti uchun kurashga, halqning osoyishtaligi, obodonchilik ishlari, san'at hamda adabiyot taraqqiyotiga bag'ishladi.

Uni mashhurlik yoki boylik emas, yurt uchun xizmat qilish maqsadi qiziqtirar edi. Bundan tashqari ulug' shoir ko'plab shogirdlarni voyaga yetkazdi, mashhur rassom Kamoliddin Behzod va hattot Sulton Alilar ham aynan uning qo'l ostida ta'lim olganlar. Alisher Navoiyning yuqori mansab egasi bo'lganidan xabardorsiz, albatta. U olim, san'atkor, yozuvchilardan o'z qobiliyat va imkoniyatlarini to'g'ri ishlatishni talab qilardi. U ijodiy ishga shoshma-shosharlik, pala-partishlik bilan qaraydigan insonlar sirasidan emasdi, bu kabi insonlarni yoqtirmas, shu sababli nasihatni ayamas ham edi. Bundan tashqari shogirdlari Alisher Navoiy haqida uning o'ta marhamatli va talabchan ustoz bo'lganini yozib ketganlar, Alisher Navoiyga xos bo'lgan ushbu talabchanlik shoirlarni ulug'lik darajasiga ko'tarardi, u ustoz sifatida qo'l ostidagi ijodkorlarning hafsa va sabr bilan ish ko'rishlarining tarafdori bo'lgan. Buni mana bu holat orqali ham tushunib olasiz.

Hazrati Alisher Navoiy ijodi turkiy adabiyotining eng yuksak cho'qqisidir. Chunki hech kim unga qadar bu tilda bunchalik “ko'p va ho'p” (Bobur) yozmagan edi. Aytish mumkinki, undan keyin salkam olti yuz yil ichida ham hech kim u kabi ko'p va yaxshi yozolgani yo'q. Alisher Navoiy barcha turkiy xalqlarning eng buyuk shoiridir. U o'zini “Xitodin to Xuroson”gacha yoyilgan turkiy “qavm” larning shoiri, deb bildi. Ularni bir adabiy til bayrog'i ostida birlashtirdi – “yakqalam” qildi. Buyuk shoir Xurosonda, uning poytaxti Hirotda yashab ijod qildi. Navoiy yashagan davrda Xuroson va Mavorounnahr bir mamlakat bo'lib, taxt egasi ixtiyorida kelganligi va aholisining asosiy nufuzini turk xalqlari tashkil etkanligi ma'lum. Zahiriddin Muhammad Bobur Navoiy asarlarining “Andijon shevasi bila rost”ligini aytadi.

Alisher Navoiy “Xamsa” yozish niyati to'g'risida ustoz Abdurahmon Jomiy bilan maslahatlashganda, u Alisher Navoiyni bu ishga tezlikda kiritishga undaydi. Shoir ustozidan oq fotiha olib, og'ir va mashaqqatli ishga kirishadi. Nizomiy bilan bellashish – uning panjasiga panja urish (“Xamsa”siga “Xamsa” bilan javob qilish) maqsadida maydonga kirish ulkan jasorat talab qilardi. She'rga yuzma-yuz bo'lish uchun sher bo'lmaganda ham yo'lbars bo'lmoq lozim edi:

Emas oson bu maydon ichra turmoq,
Nizomiy panjasiga panja urmoq.

Kerak sher oldida ham sheri jangi,

Agar sher o‘lmasa, bori palangi.

Alisher navoiy bobokalonimiz shu tariqa she‘riyat dunyosiga katta jasorat ila katta qadamlarini qo‘ygan. Uning har bir g‘azallari va ruboiylari, nasihatlarini hozirgi kunda ham ibrat va namuna sifatida o‘quvchi va talabalarga darsliklarda keng o‘rgatilib kelinmoqda. Ayniqsa oliy ta‘lim muassasalarida “Navoiyshunoslik” fanining o‘qitilishi buyuk bobomiz she‘riyat mulkining sultoni Alisher Navoiy bobomizga bo‘lgan eng buyuk ehtiromning samarasi hisoblanadi. Quyida hozir uning el orasida eng mashhur bo‘lgan g‘azal va ruboiylaridan namunalar keltiramiz. Ustozi Abdurahmon Jomiy uning quyida berilgan ikki misra g‘azalini butun umri davomida yozgan barcha asarlariga alishmoqni istaganini aytgan.

ORAZIN YOPQACH KO‘ZIMDIN...

Orazin yopqach ko‘zumdin sochilur har lahza yosh,

O‘ylakim paydo bo‘lur yulduz, nihon bo‘lg‘ach
quyosh.

Qut bir bodomu yerim go‘shan mehrob edi,
G‘orati din etti nogah bir baloliq ko‘zu qosh.

Bu damodam ohim ifsho aylar ul oy ishqini,
Subhning bot-bot dami andog‘ki aylar mehr fosh.

Bo‘sae qilmas muruvvat, asru qattiqdur labing,
Desam og‘zi ichra aytur la‘l ham bor nav’ tosh.

Novaking ko‘nglimga kirgach jon talashmoq bu
ekin,

Kim qilur paykonini ko‘nglum bila jonim talosh.

Umri jovid istasang fard o‘lki, bo‘ston Xizridur,
Sarvkim da‘b ayladi ozodaliq birla maosh.

Qoshi ollinda Navoiy bersa jon, ayb etmangiz,
Gar budur mehrob, bir-bir qo‘ygusidir barcha bosh.

O‘N SAKKIZ YOSH HAYRATLARI

O‘n sakkiz ming olam oshubi agar boshindadur,
Ne ajab, chun sarvinozim o‘n sakkiz yoshindadur.
Desa bo‘lg‘aykim, yana ham o‘n sakkiz yil husni bor,
O‘n sakkiz yoshina muncha fitnakim boshinadur.
O‘n sakkiz yil dema, yuz sakson yil o‘lsa, uldurur,
Husn shohi, ul balolarkim, ko‘zu qoshinadur.
Hayrat etmon husni naqshidaki, har hayratki, bor,
Barchasi ezid taolo sun‘i naqqoshinadur.
Tan anga siymu ichina tosh muzmar ko‘nglidin,
Aqlg‘a yuz hayrat, ul oyning ichu toshinadur.
May ketur, ey mug‘ki, yuz hayrat aro qolmish Masih,
Bul ajablarkim, bu eski dayr xuffoshindadur.
To Navoiy to‘kti ul oy furqatidin bahri ashk,
Har qachon boqsang, quyosh aksi aning yoshindadur

**Alisher Navoiy eng sara g‘azallari va ruboiylari
to‘plamlaridan**

Kecha kelgumdur debon, ul sarvi gulro‘ kelmadi,
Ko‘zlarimga kecha tong otquncha uyqu kelmadi.
Lahza-lahza chiqtim-u chektim yo‘lida intizor,
Keldi jon o‘g‘zimg‘a-yu ul sho‘xi badxo‘ kelmadi.
Orazidek oydin erkonda gar etti ehtiyot,
Ro‘zg‘orimdek ham o‘lg‘onda qorong‘u kelmadi.
Ul parvarash hajridinkim yig‘ladim devonavor,
Kimsa bormukim, anga ko‘rganda kulgu kelmadi.
Ko‘zlarimgdin necha suv kelgay, deb o‘lturmang
meni,
Kim bori qon erdi kelgan, bu kecha suv kelmadi.
Tolibi sodiq topilmas, yo‘qsa kim qo‘yida qadam,
Yo‘lgakim, avval qadam ma’shuqa o‘tru qilmadi.
Ey Navoiy, boda birla xurram et ko‘nglung uyin,
Ne uchunkim, boda kelgan uyga qayg‘u kelmadi.

JONIMDAGI “JIM”

Jonimdagi “jim” ikki dolingga fido,
Andin sung “alif” toza niholingga fido,
Nuni dog‘i anbarin hilolingga fido,
Qolgon iki nuqta ikki holingga fido.

UPAY

Dedim: Zaqaning tutub saqogingni upay,
Kuz-qoshingga surtubon qabogingni upay,
Guldek yuzing islabon dudogingni upay,
Yuq, yuq, yuq, agar desang, ayogingni upay.

She’riyatni kelib chiqish tarixiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, avvallari nafaqat badiiy asarlar, balki boshqa, olis matnlar ham she’riy shaklda yozilgan. Ushbu uslub ilmiy risolalar va maxsus jurnallar uchun maqolalar yaratish uchun ishlatilgan. Ular san’at asari emas edi, lekin kundalik nutqdan olib tashlangan.

She’riy matnning bir necha turlari mavjud – ritm, meter va qofiya. Ularning bir-biridan asosiy farqlari quyida tasvirlangan.

Ritm - matnni muayyan mezonlarga muvofiq tartibga soluvchi yozuv uslubi. Bu xususiyatlar tizimni belgilaydibir necha qismlardan iborat verifikatsiya:

1. Erkin she'r - so'zlarni bo'lish usuli bo'yicha tuzilgan matn.
2. Matnning tartiblangan satrlari turli belgilarga ko'ra tenglashtiriladi, ko'pincha tovush.
3. Matnni qator belgilarga - bo'g'inlar hajmiga, ularning shakli va talaffuziga ko'ra tartibga soluvchi versifikatsiya tizimi. Bundan tashqari, ko'p narsa oyatning qanday ohangda talaffuz qilinishiga bog'liq.

Meter - kuchli va kuchsiz so'zlarning uyg'un matnga birikmasi.

Poetik o'lcham - metr turlaridan biri. Unda aniq kesura yo'q, shuningdek, jumlar deb ham ataladigan kuchli yakunlarni o'z ichiga oladi.

Qofiya - ko'proq badiiy asarlarga ishora qiladi. She'ring bu turi matn satrlarini tovushda birlashtirishga asoslangan. Turli xil chiziqlarning ovozi birlashtirilishi mumkin. Konsonans ikki qator yoki to'rt qator bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, ular qo'sh olmosh hosil qiladi - tashqi. U segmentning birinchi va oxirgi qatorlarini bog'laydi. Ichki olmosh ichki qatorlarni bog'laydi. Qofiyaning bu turi to'rtlik deb ham ataladi.

Agar she'r yoki nasr kabi badiiy asarlarni misol qilib olsak, qofiya ishlatiladi. U asar uchun maxsus ovoz yaratadi. She'ring badiiy turlari ko'p. Ular orasida qofiya ishlatilmaydigan, lekin o'ziga xos tovushga ega “oq” misralar ham bor.

Qadimda she'ring turlari kam bo'lgan. Agar uzoq vaqt talab qiladigan bo'lsak, she'riyatni san'atning musiqiy shakli bilan bog'lash mumkin.

Birinchi isbotlangan asarlardan biri Qadimgi Rimdagi bardlarning qo'shiqlari, Qadimgi Rossiyadagi sehrgarlarning afsonalari edi. Skandinaviya va kelt qabilalaridagi skaldlarning qo'shiqlari ham hisobga olingan.

- **Ode** – an'anaviy tarzda yuksak uslubda kitobiy lug'at ustunligi bilan yozilgan va g'ayrioddiy voqealarga bag'ishlangan tantanali, maqtoqli she'riy asar.
- **Epigrama** - ma'lum bir shaxsni masxara qilishga mo'ljallangan, satirik xarakterdagi kichik lirik asar.
- **Madrigal** - bu hazil-mutoyiba yoki sevgi musiqiy va she'riy, hajmi ham kichik.
- **Romantika** - bu kichik she'riy ijod bo'lib, uni ohangdorligi tufayli musiqa ustiga qo'yish mumkin; An'anaga ko'ra, romantika lirik qahramonning kayfiyati, his-tuyg'ulari va kechinmalarini aks ettiradi.

- **Elegiya** – she’r, o’ziga xos uslub xususiyatlari qayg’u va qayg’uli mulohazalarning asosiy sabablari. O’z mazmuniga ko’ra, elegiyalar odatda chuqur falsafiy bo’lib, qayg’u, umidsizlik va halokat bilan o’ralgan.
- **Sonet** - boshqa janrdagi “birodarlar” dan ma’lum bir qurilish tizimi va tasdiqlangan uslubiy qoidalar va qonunlar bilan ajralib turadigan she’riy ijod asari. Shunday qilib, Italyan soneti har doim 14 satrdan (oyatlardan) iborat: 2 to’rtlik (quatrains) + 2 uch qatorli (tercet). Ingliz sonetida 3 ta to’rtlik va oxirgi kuplet mavjud.
- **Epitafiya** - bu o’lgan taqdirda odatda she’r shaklida tuzilgan va qabr toshiga yodgorlik yozuvi sifatida qo’yilgan qisqa so’z.
- **Xabar** – ma’lum bir shaxs yoki oluvchilar guruhiga qaratilgan she’riy xarakterdagi xat. Janr kichik turlarga ega va sevgi xabarlarini, satirik, do’stona, lirik va boshqalarga bo’lingan.
- **Gimn** - xudolar, qahramonlar, g’oliblar, xalq tarixidagi muhim voqealar sharafiga yaratilgan ulug’vor qo’shiq. Janrning asl elementlari so’rov, epiklesis (muqaddas nom) va aretalogiya (epos jinsining alohida qismi) edi. Bu janrning eng mashhur asarlaridan biri bu Gaudeamus, xalqaro talabalar madhiyasi.
- **Qo’shiq** keyingi musiqiy aranjirovkalar uchun asos bo’lib xizmat qiluvchi o’rta hajmdagi lirik asar bo’lib, o’zining an’anaviy shaklida bir qator misralar va takrorlanuvchi xordan iborat.

Lirik she’r – qalbning ijtimoiy hayotga his-tuyg’u, og’riq va kechinmalari orqali javobi, yoki oddiy munosabati. Odatda, lirik she’r insonga zavq bag’ishlashi bilan bir qatorda insonni hayotni tushunish bilan bog’lik savollariga ham javob berishi kerak. Chiroyli she’rlar qofiya va insonni larzaga soluvchi so’zlari bilan bir qatorda uni ostida hayot mohiyati, hayot haqiqati savollariga ham javob berishi kerak. Demak, she’r mo’jizaviy maqomga erishishi uchun barcha davrlarda insonlarning ehtiyojlariga javob berishi kerak. Qanday javob berishi kerak. Albatta unda inson va jamiyat o’rtasidagi muammolar, olamshumul masalalar ko’tarilishi kerak. Agar she’r g’oyaviy jihatdan yetuk bo’lsa, u badiiy jihatdan me’yorga yetadi. Endi bu g’oya shoir qalamida qanday paydo bo’ladi. Umuman qo’liga qalam olgan odamda ijodkorlikni haqiqiy qalbiga solgan bo’lsa, inson va jamiyat o’rtasidagi hech kim ilg’ay olmagan qarama - qarshiliklarni, oq-qora ranglarni, baland-pastliklarni qiynalib qog’ozga tusha oladi, dard bilan, his bilan iztiroblarini, og’riqlarini jamiyatga, xalqqa taqdim qiladi. Va mana shu qalbdagi dard naqadar kuchli bo’lsa, she’rning mo’jizaviy maqomi - darajasi shunchalik yuqori bo’ladi. Qishda ichkari haroratini oshirib qo’ysang, tashqari qanchalik sovuq bo’lsa, derazada naqsh paydo bo’ladi. Yani inson qalbidagi dard harorati qanchalik kuchli bo’lsa, u tashqaridagi holat

bilan kelisha olmasa, she'r shunchalik go'zal chiqadi, makomi baland bo'ladi. Dardning chuqurligi, g'oyaning yuksakligi she'rning go'zalligini, ta'sirchanligini ta'minlab beradi.

She'riyat, poeziya — she'riy asarlar majmuyi. Dastlab she'riyat deyilganda, umuman badiiy adabiyot tushunilgan. She'riyat badiiyatga daxldor sanalgan. Insoniyat tarixida faqat she'r shaklida yozilgan bitiklargina so'z san'atiga tegishli hisoblab kelingan. Garchi qadim zamonlarda ham nasrga oid asarlar yaratilgan bo'lsada, ular nafis san'atga, badiiy adabiyotga tegishli emas, deb qaralgan. She'rning muayyan ichki tartib asosiga qurilganligi, oddiy so'zlashuvga o'xshamasligi, hamma ham fikru tuyg'ularini bu shakdda ifodalay olmasligi unga qandaydir sirlilik, mumtozlik maqomini beradi. Bunday qarash butun dunyoda hukmron bo'lgan.

She'riyat inson tili badiiy mazmuni va semantikasiga qo'shimcha ravishda yoki uning o'rniga estetik fazilatlari uchun ishlatiladigan badiiy shakldir.

U asosan og'zaki adabiy asarlardan iborat yoki ularda til o'z foydalanuvchilari va tinglovchilari his qiladigan va oddiy nasrdan farq qiladigan tarzda ishlatilgan.

U hissiyotlarni yoki g'oyalarni o'quvchilarga etkazish uchun siqilgan yoki siqilgan shaklda ishlatilishi mumkin. Shuningdek, u musiqiy yoki sehrli effektlarga erishish uchun assonans va takrorlash kabi qurilmalardan foydalanishi mumkin.

She'rlar ko'pincha tasvirlarga, so'z birikmasiga va ishlatiladigan tilning musiqiy fazilatlariga ta'sirini hisobga oladi. Bu effektlarning interaktiv tabaqalanishi she'riyatga xos bo'lgan ma'no hosil qiladi.

Tilni o'z mazmuni uchun ishlatishdan ko'ra, lingvistik shaklga urg'u berish xususiyati tufayli, she'riyat bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilinishi qiyin.: Ibroniycha Zaburlar bundan mustasno bo'lishi mumkin, bu yerda go'zallik o'ziga xos so'z boyligidan ko'ra g'oyalar muvozanatida topiladi.

She'riyat san'at turi sifatida savodxonlikdan oldingi davr.

Oldinlari yozilgan jamiyatlarda she'riyat tez-tez og'zaki tarix, rivoyat (epik she'riyat), nasabnoma, qonun va zamonaviy jamiyatlar nasrda muomala qilishni kutishi mumkin bo'lgan boshqa ifoda yoki bilim shakllarini yozib olish vositasi sifatida ishlatilgan.

She'riyatni o'z ichiga olgan sanskritcha doston bo'lgan "Ramayana", ehtimol miloddan avvalgi III asrda Uilyam Jons tomonidan "lotin tilidan mukammalroq, yunon tiliga qaraganda mo'l-ko'l va boshqalardan ko'ra nafisroq" deb ta'riflangan tilda yozilgan.

Yunon va lotin kabi yanada rivojlangan sivilizatsiyalar madaniy evolyutsiyasi jarayoni ostida dastlab she'riyat o'ziga xos xususiyatlarni oldi.

Gomerning "Odisseyasi" qadimiy epik she'rni ibtidoiy va ommabop ildizlarga bog'lanish orqali belgilaydi. Epos (yunon eposidan, ashula yoki rivoyatdan) har ikkala asar – "Odisseyasi" va

“Iliada” ni barcha yunon afsonalarining kodifikatsiyasi sifatida ko‘rib, tarixiy substratning she‘riy bayoni sifatida tushuniladi.

Lirik she‘riyat epik she‘rni unga hamroh bo‘lgan asbob - lira bilan birlashishidan vujudga keldi.

Qat‘iy poetik qoliplarga amal etilgan holda she‘riy kashfiyotlar qilish zaruriyati o‘zbek she‘riyatining mukammallashuviga olib keldi. Shoir she‘riy olamining tamomila o‘zgachaligi, muayyan she‘rda ifodalangan poetik mazmuni boshqa asarlarda, bo‘lakcha yo‘sinda berish deyarli mumkin emasligi she‘riyatda universallikning ko‘zga ko‘rinmaydigan, ilg‘ab bo‘lmaydigan darajada kam ekanligiga sababdir. Har bir she‘r o‘zigagina mansub qoida bilan tug‘iladi va shunga ko‘ra yashaydi.

Cho‘lpon qalamiga mansub quyidagi misralarda she‘riyatga xos ayni shu xususiyatlarni ko‘rish mumkin:

Bir tugam sochlaring mening qo‘limda,
G‘ijimlab o‘paymi yo tarab ochay?
Sir deb saqlaganing mening qo‘ynimda,
Sir deb saqlayinmi yo elga sochay?
Sochilgan sochingday sochilsa siring,
Anor yuzlaringni kimga tugasan?
O‘zingku ularda vafo yo‘q deding,
Nimaga ularni tag‘in kutasan?

Bu misralar nasriy matnga aylantirilsa, undagi sirlilik, ta‘sirchanlik, mukammallik butunlay yo‘qqa chiqib, oddiy so‘zlarning unchalik ham mantiqli bo‘lmagan yig‘indisiga aylanib qoladi. She‘riyatning sehri uning mohiyatini anglash mushkulligida, mazmunning tutqich bermasligidadir. Shoirning o‘zigagina xos jonli ohang, faqat o‘zigagina tegishli betakror ruhiy holatning ifodalanishi she‘riyatni yuksak darajaga ko‘taruvchi omildir. So‘z san‘atining alohida shakli sifatida nasrning paydo bo‘lishi o‘zbek she‘riyatining mohiyatini o‘zgartirib, taraqqiyotini susaytirib qo‘ymagan bo‘lsada, uning tabiatiga jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa tariqasida shuni aytimiz mumkinki, she‘riyat atalmish nozik his-tuyg‘ular ohangida dunyoga keluvchi asarlarni ko‘pchilik ayta olmaydi, yoza olmaydi. Ilohiy bir tuyg‘u atalmish bu janrda ijod qilgan ajdodlarimiz ulug‘ meroslarini o‘rganish, tadqiq qilishimiz, yangi ijodkorlarni esa yaratishimiz kerak.

Umuman olganda, talablarda, o‘quvchilarga she‘riyatning tarkibini o‘rgatib borish ularning so‘z boyligini oshiradi, nutq madaniyatini yuksaltiradi, milliy she‘riyatimizning buyuk qudratini, sehri va jozibasini to‘la his etgan insonlar bo‘lib etishishini ta‘minlaydi. Zero, ilm

olish yoʻlidagi izlanish insonning eʼtiqodi va dunyoqarashini shakllantiradi, maʼnaviy-axloqiy kamolot sari yetaklaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2016.-56 B.
 2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2017.-488 B.
 3. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulugʻ xalqning ishi ham ulugʻ, hayoti yorugʻ va kelajagi farovon boʻladi.- Toshkent: “Oʻzbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2019.
 - 4.Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida”gi PF-60-sonli farmoni// (Qonunchilik maʼlumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022-y., 06/22/113/0330-son)
 - 5.Abdurahim Erkayev. Abdulla Oripov fenomeni maqolasi – “Sharq yulduzi»” jurnali, 2018 yil, 3-4-5-sonlar
 - 6.Abdulla Oripov. Yuzma-yuz. — Gʻofur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti. Toshkent, 1978.
- Internet manbalari:
7. www.ziyonet.uz
 8. www.philology.uz
 9. www.baidu.com